

Valta, veljeys ja välikädet

Miten korruptiiviset verkostot organisoituvat?

Organisaatiot ja johtaminen
Kandidaatintutkielma
Eero Kaarsalo
780676
Kesä 2021

Kandidaatintutkinnon tutkielman tiivistelmä

Tekijä Eero Kaarsalo

Työn nimi Valta, veljeys ja välikädet – Miten korruptiiviset verkostot organisoituvat?

Tutkinto Kauppatieteiden kandidaatti

Koulutusohjelma Johtaminen

Työn ohjaaja(t) Sari Yli-Kauhaluoma

Hyväksymisvuosi 2021

Sivumäärä 33

Kieli suomi

Tiivistelmä

Tässä työssä tutkin, miten korruptiiviset verkostot organisoituvat. Korruptiivisilla verkostoilla tarkoitetaan sellaisia epämuodollisia verkostoja, jotka hankkivat jäsenilleen oikeudetonta etua julkisen edun ja muun yhteiskunnan kustannuksella. Tällaisten ”hyvä veli” -verkostojen toiminta jää usein piilokorruption tasolle, sillä korruptioverkoston toimijat pyrkivät lähtökohtaisesti salaamaan epäeettistä toimintaansa verhoutumalla lainsäädännön epämääräisyyksiin sekä piiloutumalla organisaatioiden ja instituutioiden rakenteisiin. Tutkielmassani pyrin lisäämään ymmärrystä korruptioverkostoista tarkastelemalla niitä organisatorisina kokonaisuuksina, joissa on havaittavissa toiminnallisia ja rakenteellisia yhdenmukaisuuksia.

Tutkimusmenetelmänä on kirjallisuuskatsaus, ja lähdemateriaalina käytän vertaisarvioituja tieteellisiä artikkeleita, raportteja sekä joitakin yleistajuisia julkaisuja. Tutkielmani koostuu kahdesta pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa selvitän verkostomaisen korruption taustoja käsittelemällä ensin sosiaalista verkostoitumista neutraalina ilmiönä, sitten eettisesti ongelmallisena toimintana ja viimein korruption muotona. Toisessa luvussa perehdyn korruptioverkostoihin osittaisen organisaation teorian lähtökohdasta: otan tarkasteluun tosielämän eteläkorealaisen korruptioverkoston (tapaus *Sewol*) ja siitä laaditun, osittaisen organisaation teoriaa mukailevan analyysin. Sovellan näihin perinteisempää verkostanalyttistä menetelmää ja osoitan, kuinka korruptioverkostot organisoivat toimintaansa strategisesti manipuloimalla toimijoita ja näiden välisiä sidoksia ja luovat näin korruptiolle suotuisan toimintaympäristön.

Tutkielmani keskeinen johtopäätös on, että korruptioverkostot muodostavat toiminnallaan osittaisia organisaatioita, joissa keskeisiä organisatorisia elementtejä ovat toimijoiden jäsenyys, rutiinit sekä hierarkia. Erityisesti korruptioverkostoissa vaikuttaa korostuvan hierarkkisuus, joka näyttäytyy toimijoiden kahtiajakona: verkoston toimintaa ja tavoitteita ohjailee aina *ydin*, jota määrittävät vahvat sidokset, mutta korruption varsinaisesta täytäntöönpanosta vastaavat usein manipuloidut *välikädet*, jotka suojelevat verkoston ydintä kiinnijäämiseltä ja varmistavat näin verkoston koskemattomuuden ja jatkuvuuden.

Avainsanat korruptio, verkostoituminen, etiikka, suosinta, osittainen organisaatio, välikädet

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
2. Verkostoituminen ja etiikka	6
2.1 Verkostot neutraalina ilmiönä.....	6
2.1.1 <i>Mitä verkostot ovat?</i>	6
2.1.2 <i>Verkoston toimijat ja sidokset</i>	8
2.1.3 <i>Verkostoituminen tavoitteellisena toimintana</i>	9
2.2 Verkostoituminen eettisenä ongelmana.....	10
2.2.1 <i>Verkostoituminen välineellisenä ystävytenä</i>	10
2.2.2 <i>Suosinta ja kronyismi</i>	12
2.3 Verkostoituminen korruption muotona.....	14
2.3.1 <i>Miten korruptio määritellään?</i>	14
2.3.2 <i>Korruptioverkostolle tyypillisiä piirteitä</i>	15
2.3.3 <i>Vaikutusvallan väärinkäyttö korruptioverkoston toimintatapana</i>	18
3. Miten korruptioverkostot organisoituvat?	
3.1 Korruptioverkosto osittaisena organisaationa.....	20
3.1.1 <i>Osittaisen organisaation teoria</i>	20
3.1.2 <i>Tapaus: Sewol</i>	21
3.2 Korruptioverkoston ydin ja koskemattomuus.....	23
3.3 Välikäsi – korruptioverkoston tärkein jäsen.....	26
4. Yhteenveto ja päätelmät	28
5. Lähteet	30

1. Johdanto

Korruptio aiheuttaa vuosittain enemmän kuolonuhreja kuin varsinaiset henkirikokset (Clinard, 1979: 16) syöden samalla arvoa ja uskottavuutta talouselämältä, politiikalta ja koko yhteiskunnalta. Ei ole kuitenkaan ihme, että korruptio jää usein vähemmälle huomiolle kuin vaikkapa terrorismi, katurikollisuus tai aseelliset konfliktit. Paitsi että se näyttäytyy useimmiten institutionaalisenä piilorikollisuutena, korruptio on monesti omassa kontekstissaan myös täysin arkipäiväistä, jopa laillista (Salminen ja Mäntysalo, 2013; Salminen, 2018). Korruptiosta kiinnijääneet ovat lähes poikkeuksetta tavallisia, psykologisesti normaaleja yksilöitä, ja moraalikato pesiytyykin useimmiten aivan tavallisten ihmisten yhteisöihin: organisaatioihin, instituutioihin ja verkostoihin (Ashforth ja Anand, 2003).

Tässä tutkielmassa perehdyn yhteen korruption muotoon, korruptioverkostoihin. Korruptiivisilla verkostoilla tarkoitetaan sellaista epäeettistä toimintaa, jossa yksittäinen verkosto hankkii jäsenilleen oikeudetonta etua julkisen edun kustannuksella (vrt. Khatri ym., 2006: 62; Salminen ja Mäntysalo, 2013: 25). Tällaiset verkostot ovat hankala tutkimusaihe, koska ne pyrkivät lähtökohtaisesti toimimaan salassa, peittelevät jälkiään valheilla ja piiloutuvat lainsäädännön epämääräisyyksiin. Epäeettiset hyvä veli -verkostot ovat väliinputoajia myös korruption vastaisessa taistelussa, ja esimerkiksi Transparency Internationalin jokavuotinen CPI-mittaus keskittyy salakavalan piilorikollisuuden sijasta vain korruption räikeimpiin muotoihin, kuten suoraan lahjontaan (Laukkanen, 2019). Kiistanalaisuutta lisää se, että korruptiota tutkivat ja ehkäisevät tahot eivät nekään ole immuuneja korruptioverkostojen piirteille.

Tämä tutkielma pyrkii tekemään näkymätöntä näkyvämmäksi. Korruptiiviset verkostot on helpompi havaita, jos ja kun niiden rakenteissa ja toiminnassa on löydettävissä yhdenmukaisuuksia. Tavoitteenani on lisätä tieteellisen kirjallisuuden avulla ymmärrystä korruptioverkostojen ominaisuuksista, jotta lukija osaisi entistä kriittisemmin tarkastella itseään osana verkostoja, ymmärtäisi paremmin epäeettisten verkostojen haittoja sekä osaisi varautua ja suojautua niiltä nykyaikaisen työelämän ja liiketoiminnan edellyttämässä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Tutkimuskysymykseni on laaja: miten korruptiiviset verkostot organisoituvat? Hypoteesini on, että koska korruptioverkostoilla on ilmeisen vahva tavoite ja intressi puolustettavana (yhteisten etujen jakaminen jäsenilleen, salassa pysyminen), niiden on ainakin jossain määrin organisoiduttava varmistukseensa toimintansa jatkuvuuden. Tutkimusmenetelmäni on kirjallisuuskatsaus, ja käytän aineistona niin sosiologista, organisatorista, psykologista kuin talous- ja hallintotieteellistä kirjallisuutta. Rajaukseni keskittyy laajasti taloutta, politiikkaa ja hallintoa halkoviin verkostoihin ja niiden piirissä syntyviin korruptiivisiin henkilösidoksiin. Vaikka perinteisesti korruptio on tavattu mieltää julkisen sektorin ja politiikan ongelmaksi, verkostoitumiseen liittyvää korruptiota on erityisen relevanttia tarkastella etenkin myös elinkeinoelämän toimijoiden keskuudessa, jossa se Salmisen ja Mäntysalon (2013: 12) mukaan näyttäytyy ”etuoikeuksien liikkeenä”. Temaattisesti tutkielmani asettuu siis myös bisnesetiikan tutkimuksen jatkumoon.

Tutkielmani rakentuu kahdesta pääluvusta. Ensimmäisessä pääluvussa, luvussa 2, tarkastelen verkostoitumisen etiikkaa asteittain: etenen neutraalista verkostosta eettisesti ongelmallisen verkoston kautta korruptoituneeseen verkostoon ja pyrin näin ymmärtämään verkostomaisen korruption taustatekijöitä ja motiiveja. Lähdän liikkeelle määrittelemällä verkostoitumisen neutraalina ilmiönä ja esittelemällä verkostoanalyysin keskeisiä työkaluja. Seuraavassa osiossa keskityn tarkastelemaan verkostoitumiseen liittyviä mahdollisia eettisiä ongelmakohtia ja käyn läpi verkostoitumisen tarkoituksesta ja keinoista esitettyä moraalifilosofista pohdintaa. Tämän jälkeen etenen käsittelemään verkostoitumista varsinaisena korruption muotona ja esittelen korruptioverkostojen yleisiä ilmentymiä nyky-yhteiskunnassa sekä erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa.

Toisessa pääluvussa, luvussa 3, selvitän miten korruptioverkostot organisoituvat saavuttaakseen tavoitteensa. Pyrin ymmärtämään korruptioverkostoa organisoituneena toimintana porautumalla sen rakenteisiin vaiheittain. Otan teoreettiseksi lähtökohdakseni Ahrnen ja Brunssonin (2011) artikkelin, jonka mukaan näennäisen epämuodolliset verkostot kykenevät muodostamaan niin sanottuja *osittaisia organisaatioita* omaksumalla joitakin muodollisten organisaatioiden viidestä piirteestä (*jäsenyys, hierarkia, säännöt, valvonta ja sanktiointi*). Esittelen sitten osittaisen organisaation teoriaa mukailevan tosielämän esimerkin eteläkorealaisesta korruptioverkostosta (Yu ym., 2020), jota siirryn tarkastelemaan kahden eri tahon, *ytimen* ja *välikäden*, näkökulmista perinteisempiä verkostoanalyttisiä metodeja hyödyntäen.

Tutkielmani perusteella piirtyy monipuolinen kuva korruptioverkostoista, joiden organisoituneisuudesta nousee esiin kaksi keskeistä huomiota. Ensinnäkin tyypilliset korruptioverkostot vaikuttavat soveltavan toiminnassaan Ahrnen ja Brunssonin (2011) lanseeraamaa osittaisen organisaation mallia ja erityisesti jäsenyyden, rutiinien ja hierarkian elementtejä, mikä mahdollistaa niiden päämäärätietoisesta mutta salamyhkäisen toiminnan jatkuvuuden. Toiseksi korruptioverkostoissa vaikuttaa korostuvan toimijoiden välinen rakenteellinen kahtiajako: verkoston *ydin* määrittelee säännöt ja ohjailee verkoston toimintaa päättäntävallallaan, mutta varsinaisen likaisen työn toteuttavat niin sanotut *välikädet*, joiden tehtävänä on suojella ytimeen kuuluvia toimijoita paljastumiselta – tiesivätkä he sitä tai eivät. Oleellista on, että ytimen toimijoilla on selkeämpi kokonaiskuva verkoston toiminnan todellisista tarkoituksesta kuin välikäsiällä. Tällöin välikädet keskittyvät edistämään verkoston korruptiivisia tavoitteita suorittamalla prosesseja, joita he eivät välttämättä osaa yhdistää epäeettiseen toimintaan. Korruptioverkoston paljastuminen tuo kahtiajaon esiin: ydin yleensä säästyy huomiolta ja syytöksiltä, kun taas välikädet maksavat kiinnijäämisellään ytimen koskemattomuuden.

Näiden havaintojen pohjalta esitän lopuksi tutkielman yhteenvedon ja johtopäätökset.

2. Verkostoituminen ja etiikka

2.1 Verkostot neutraalina ilmiönä

2.1.1 Mitä verkostot ovat?

“Käytännössä kaikki nykyajan taloudellinen toiminta tapahtuu sosiaalisten suhteiden verkostoissa, jotka luovat olosuhteet talouden prosesseille.” (Begley ym., 2009: 281)

Korruptioverkostoja tutkittaessa on tärkeää pitää mielessä, että suurin osa sosiaalisista verkostoista on lopulta hyvántahtoisia, eettisiä tai ainakin yhteiskunnallisessa mittakaavassa vaarattomia toimijoita (vrt. Salminen, 2018). Siksi on hyvä lähteä liikkeelle verkostoitumisesta neutraalina ilmiönä, jonka merkitystä ja moninaista luonnetta Begleyn ym. ylläoleva lainaus kuvaa osuvasti.

Yleiskielessä verkostot käsitetään monin tavoin asiayhteydestä riippuen. Työelämässä verkostoilla tarkoitetaan usein eräänlaista ammatillisten ihmissuhteiden kokoelmaa, johon yksilö kerää hyödyllisiä kontakteja kuin käyntikortteja kukkaroon. Toisaalta verkostoista voidaan puhua myös sosiaalisena tukiverkkona: ystävät, kollegat ja perheenjäsenet ovat merkittävä osa yksilön identiteettiä ja hyvinvointia.

Tieteellisessä kirjallisuudessa sosiaalisia verkostoja on käsitelty niin ikään laajana ilmiönä. Vaikutusvaltaiseksi noussut verkostoteoria esittää, että itse asiassa koko sosiaalinen maailma ja yhteiskunta on rakentunut ihmisten muodostamista verkostoista (Marin ja Wellman, 2011). Jokainen sosiaalinen kanssakäyminen kytkee ihmisen osaksi laajempaa, olemassa olevaa verkostoa, ja samalla ihminen voi myös muuttaa kyseisen verkoston toimintaa, luonnetta ja rakennetta pelkästään liittymällä siihen. Ahrne ja Brunsson (2011: 98) kiteyttävät, että kun ihminen on vuorovaikutuksessa verkoston kanssa, hänestä tulee osa sitä. Miten verkosto sitten määritellään, ja miten verkostoja voi tutkia?

Yhteiskuntatieteissä verkostolla on perinteisesti totuttu tarkoittamaan sosiaalisten toimijoiden ja näiden välisten sidosten muodostamaa rakennelmaa, jonka määritelmä on kehittynyt ajan myötä. Psykiatri Jacob Moreno kehitti 1930-luvulla sosiometrisen menetelmän, jolla hän havainnollisti koululuokan sisäisiä kytköksiä kvalitatiivisena ihmissuhdekaaviona, sosiogrammina. Sittemmin yleistyneen verkostoteorian myötä vallitsevaksi tutkimussuuntaukseksi on noussut verkostanalyysi (*social network analysis*), joka hyödyntää sosiometrian perusasetelmaa mutta laajentaa sitä yksittäisen ryhmän sisäisestä toiminnasta laajempiin kokonaisuuksiin ja menetelmiin, kuten matemaattiseen ja tilastotieteelliseen analyysiin. (Borgatti ym., 2009)

Verkostanalyysissä verkoston jäsenen perusyksikkö on toimija tai ”solmu” (*node*), jolla voidaan viitata oikeastaan mihin tahansa inhimilliseen toimijaan aina yksittäisestä henkilöstä kokonaiseen ihmisyyhteisöihin, kuten yritykseen, teollisuudenhaaraan tai valtioon (Borgatti ja Ofen, 2010). Verkosto muodostuu toimijoiden välisistä sidoksista (*dyad*), jotka puolestaan voivat edustaa melkein mitä tahansa sosiaalista ja vuorovaikutuksellista toimintaa (Borgatti ym., 2009). Käytännössä verkostanalyysillä voidaan siis selvittää ja havainnollistaa kaikenlaisia inhimillisiä ja taloudellisia sidoksia mitä yksilöiden ja yhteisöjen välille voi syntyä.

Käsitteenä verkosto on näin ollen laveampi kuin tarkkarajaisemmat ryhmä ja organisaatio. Lisäksi verkostoa leimaa usein tietynlainen vapaamuotoisuus ja vapaaehtoisuus, ja esimerkiksi Ahrne ja Brunsson (2011: 88) liittävät tyypilliseen verkostoon sanat epämuodollisuus, tasavertaisuus, spontaanius ja joustavuus. Tämä epämääräisyys tuo etenkin henkilöiden välisten sidosten analysoimiseen oman haasteensa, mutta toisaalta korruptioverkostoja tutkittaessa kiinnostuksen kohteena ovat etenkin ”epäviralliset” sidokset.

2.1.2 Verkoston toimijat ja sidokset

Verkosta tutkittaessa on syytä aloittaa määrittelemällä, keitä ovat verkoston toimijat ja miten he ovat sidoksissa toisiinsa. Lähtökohtana voi käyttää esimerkiksi Borgattin ym. (2009: 894) luokittelua (taulukko 1), jossa sosiaalisen verkoston toimijoiden väliset sidonnaisuudet on jaoteltu neljään kattavaan pääkategoriaan: 1) *samanlaisuus*, 2) *sosiaalinen suhde*, 3) *vuorovaikutus*, 4) *virtaus* (esim. tiedon, uskomusten tai resurssien).

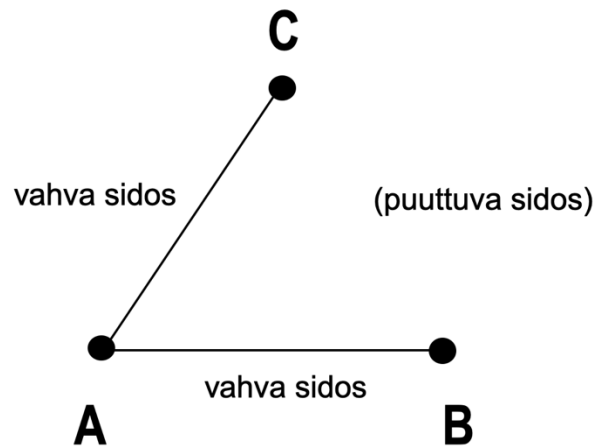
Samanlaisuus			Sosiaalinen suhde				Vuorovaikutus	Virtaus
Paikka	Jäsenyys	Ominaisuus	Sukulaisuus	Muu suhde	Tunnesidos	Kognitiivinen sidos	esim. Neuvo	esim. Tieto
Sama ajallinen ja tilallinen ympäristö	Sama klubi Sama tilaisuus	Sama sukupuoli Yhteinen suhtautuminen asioihin	esim. Vanhempi Sisarus	esim. Ystävä Esimies/alainen Oppilas/opettaja Kilpailija	esim. Mieltymys Inho	esim. "Olla tietoinen jostakusta" "Nähdä joku jonakin"	Puhuminen Auttaminen Loukkaus Seksi	Uskomus Henkilökunta Resurssit

Taulukko 1. Sidosten neljä perustyyppiä Borgattin ym. mukaan (2009; 894).

Siinä missä Borgatti ym. (2009) tarkastelevat sidonnaisuuksia typologiana eli luokitteluna, Granovetter (1973) näkee myös asteittaista eroa sidonnaisuuksissa. Vaikutusvaltaisessa artikkelissaan *The Strength of Weak Ties* (1973) Granovetter on esittänyt, että sidoksen vahvuus ei suinkaan ole vakio, vaan se riippuu monista tekijöistä, kuten toimijoiden välisestä emotionaalisesta intensiteetistä, keskinäisestä uskoutumisesta, vastavuoroisista palveluksista sekä yhdessä vietetystä ajasta.

Granovetter esittääkin, että mitä vahvempi kahden toimijan – olkoon tässä A ja B – välinen sidos on, sitä todennäköisemmin on olemassa henkilöitä S=C, D, E..., joihin sekä A että B ovat sidoksissa vahvasti tai heikosti. Näin ollen Granovetter pääättelee, että kuviossa 1 esitetyn ”kielletyn kolmion” kaltainen tilanne, jossa A–B–C-verkostossa on kaksi vahvaa ja

yksi puuttuva sidos, ei käytännössä koskaan toteudu. Toisin sanoen: jos A:lla on kaksi läheistä ystävää C ja B, niin on lähes varmaa, että C ja B tuntevat toisensa vähintäänkin heikosti yhteisen ystävänsä A:n kautta. (Granovetter, 1973)

Kuvio 1. 'Kielletty kolmio' Granovetteria (1973: 1363) mukaillen.

Samassa artikkelissa Granovetter (1973) myös esittää, että sidosten vahvuus voi olla toimijoille heikkous – ja päinvastoin. Koska vahvojen sidosten yhdistämät toimijat viettävät keskenään paljon aikaa ja tuntevat toisensa hyvin, nämä saavat vain harvoin toisiltaan sellaista uutta ja mielenkiintoista tietoa, jota he voisivat heikommin tuntemiltaan toimijoilta – siis heikoilta sidonnaisuuksilta – saada. Koska Granovetterin mukaan heikot sidokset ovat usein *siltoja*, eli ainoita linkkejä eri toimijoiden tai verkostojen välillä, ne tuovat mukanaan usein tuoretta ja tarpeellista tietoa nopeammin kuin vahvat sidokset. Tätä kuvastaa hyvin artikkelissa esitelty kyselytutkimus, jossa useimmat haastatelluista kertoivat saaneensa tiedon nykyisestä työpaikastaan ”tuttavalta, ei ystävältä” (Granovetter, 1973: 1371-1372). Näin ollen Granovetter pääättelee, että heikot sidonnaisuudet ovat eduksi mille tahansa verkostolle. Burt (2000) on kutsunut vahvojen sidosten määrittämiä tiheitä verkostoja klikkimäisiksi (*clique*) ja heikoista sidoksista rakentuvia löyhiä verkostoja yritysmäisiksi (*entrepreneurial*). Heikkojen sidosten merkitystä korruptioverkostoille käsitellään tarkemmin tämän tutkielman luvussa 3.

2.1.3 Verkostoituminen tavoitteellisena toimintana

Borgattin ym. (2009) ja Granovetterin (1973) teoriat auttavat ymmärtämään sidonnaisuuksien tyyppejä ja asteita, mutta ne eivät ota kantaa jaottelemisensa sidosten luonteesta toimijan aktiivisuuden suhteen. Kuitenkin Borgattin ym. typologiasta voi havaita, että osa sidoksista on hyvin sattumanvaraisia tai sellaisia, että toimija ei voi niihin itse juuri vaikuttaa (sukupuoli,

sukulaissuhde), kun taas toiset ovat hyvinkin paljon toimijan aktiivisuudesta kiinni (mieltymyksen/inhon tai klubijäsenyyden synnyttämät sidokset).

Verkostoituminen ja verkoston syntyminen onkin mahdollista nähdä toisistaan erillisinä käsitteinä riippuen siitä, kuinka keskeinen on toimijan oma tahto ja rooli. Esimerkiksi peruskoulun 1.-luokkalaisten muodostama verkosto on epäilemättä hyvin pitkälti ”kohtalon” eli olosuhteiden määrittämä, kun taas yliopiston jatko-opiskelijoiden investointikerhon jäsenillä voi nähdä astetta oma-aloitteisemman roolin sidosten solmimisessa.

Sonnenberg (1990) on hahmotellut artikkelissaan verkostoitumisen tarkoitusperää toimijan näkökulmasta. Hänen mukaansa ihmiset verkostoituvat aktiivisesti viiden eri tavoitteen motivoimana: 1) *saadakseen tietoa*, 2) *päästäkseen käsiksi resursseihin*, 3) *nostaakseen omaa asemaansa ja vaikutusvaltaansa*, 4) *hyödyntääkseen harvinaisia tilaisuuksia* sekä 5) *kerätäkseen suosituksia itselleen*. Melé (2009) puolestaan on pelkistänyt tätä jaottelua ja esittää verkostoitumisen neljäksi elementiksi 1) *intention*, eli jaetut päämäärät ja aktiivisen osallistumisen, 2) *resurssien ja tiedon vaihtamisen sekä oppimisen*, 3) *vallankäytön muihin toimijoihin nähden* sekä 4) *käyttäytymis- ja ideologisen mallin levittämisen verkoston jäseniin*.

Sekä Melén (2009) että Sonnenbergin (1990) jaotteluissa verkostoitumisen motiivina korostuu hyötynäkökulma, jossa toimijat pyrkivät hankkimaan itselleen etuja toisten toimijoiden kautta. Burt (2000) viittaa tällaiseen sosiaalisten sidosten tuomaan hyötyyn metaforalla sosiaalinen pääoma (*social capital*). Burtia mukaillen sosiaalisen toiminnan voikin nähdä investointina, jolla on aina tarkoitus ja tuotto-odotus, ja tietyt sidokset tuottavat toimijalle enemmän sosiaalista pääomaa kuin toiset.

Vaikka sosiaaliset verkostot ovat siis lähtökohtaisesti eettisesti harmittomia ja neutraaleja entiteettejä, verkostoituminen tavoitteellisena toimintana kuitenkin sisältää lähtökohtaisesti piirteitä, jotka edellyttävät eettistä pohdintaa. Seuraavassa osiossa käsittelemme verkostoitumista mahdollisena eettisenä ongelmana, joka on riski sosiaalisen pääoman oikeudenmukaiselle ja tasapuoliselle jakautumiselle.

2.2 Verkostoituminen eettisenä ongelmana

2.2.1 Verkostoituminen välineellisenä ystävyytenä

*“Kaikki tuntevat kliseen: ’Tärkeää ei ole, mitä tiedät, vaan kenet tiedät.’
Verkostoitumisessa tämä korvautuu sanonnalla: ’Tärkeää ei ole, kenet
tiedät, vaan kuka tietää sinut.’” (Schonsheck, 2000: 899)*

Vaikka ihmiset ovat toimineet verkostoissa aina, verkostoituminen tavoitteellisena toimintana on noussut modernin ajan trendi-ilmiöksi. Taitava verkostoituminen tuntuu olevan jopa eräänlainen eloonjäämisen edellytys nykyaikaisessa liike- ja työelämässä: suotuisat ihmissuhdekontaktit nähdään etuna ja joskus jopa välttämättömyytenä työpaikan hankkimiseen, ja riittävät verkostot ovat avain myös asiakassuhteiden solmimiseen. Salmisen (2018: 112) mukaan yhteiskunnassa on tapahtumassa muutos, jossa hallinto ja johtaminen ovat siirtymässä jäykistä ja byrokraattisista hierarkioista kohti verkostoja ja verkottumista.

Dobos (2015) ja Schonsheck (2000) ovat kiinnittäneet huomionsa verkostoitumisen ympärille kohonneeseen teollisuuteen, joka myy liiketoiminnan ammattilaisille oppeja ”verkostoitumisen taiteesta” self-help-oppaiden, seminaarien ja tilaisuuksien muodossa. Molemmat tutkijat nostavat osaltaan esiin ongelman: verkostoitumistrendi on miltei kokonaan välttynyt eettiseltä tarkastelulta.

Kysymys verkostoitumisen etiikasta ei sinänsä ole uusi. Kuten Schonsheck (2000) artikkelissaan esittää, henkilösuhteiden eettinen tarkastelu juontaa juurensa Aristoteleen pohdintoihin ystävyysuhteiden merkityksistä ja motiiveista. Aristoteles luetteli jo 300-luvulla eaa. ystävyyden kolme kategorialla, jotka ovat 1) *välineelliseen hyötyyn perustuva*, 2) *nautintoon perustuva* sekä 3) *täydellinen* ystävyys, jossa osapuolten molemminpuolinen arvostus ylittää hyödyn ja nautinnon (Schonsheck, 2000). Melé (2009) on puolestaan päivittänyt Aristoteleen jaottelun lähemmäksi nykyaikaa ja esittää sen pohjalta verkostoitumisen kolme kategorialla: 1) *utilitaristinen*, 2) *emotionaalinen* sekä 3) *hyveellinen* verkostoituminen. Dobos (2015) ottaa tähän kantaa toteamalla, että nyky-yhteiskunnassa utilitaristinen viittaa liike- ja työsuhteisiin, emotionaalinen ystävyysuhteisiin ja hyveellinen puolestaan tarkoittaa lähinnä hyväntekeväisyystoimintaa.

Schonsheck (2000), Melé (2009) ja Dobos (2015) ovat kuitenkin kaikki yhtä mieltä siitä, että liiketoiminnassa solmitut suhteet pelkistetyimmillään heijastelevat epätäydellistä/utilitaristista ystävyyttä, koska niiden tarkoitus on periaatteessa ainoastaan välineellinen: taloudellisen hyödyn hankkiminen itselle. Samalla Schonsheck (2000) huomauttaa, että välineellinen verkostoituminen uhkaa rikkoa myös Immanuel Kantin kolmatta ”kategorista imperatiivia”, joka kieltää toisten ihmisten käyttämisen keinona jonkin muun asian saavuttamiseen.

Kärjistetysti voi siis sanoa, että tarkoitushakuinen ja taloudellisen edun motivoima verkostoituminen on lähtökohtaisesti eettisesti arveluttavaa. Käytännössä ongelma on kuitenkin vain teoreettinen, sillä maailmantalous tuskin pysyisi kauaa elinvoimaisena, jos kaupankäynti olisi riippuvaista yksinomaan Aristoteleen määrittämistä täydellisistä ystävyyssuhteista. Borgatti ym. (2009) esittävät, että liiketoiminnassa varsin tavallinen ilmentymä ”yksipuolisesta ystävyydestä” ovat alihankinta- ja toimitusketjut.

Kantilaista ja aristoteelista etiikkaa kenties käytännönläheisempi tapa tarkastella verkostoitumisen eettistä luonnetta onkin keskittyä epäeettiseen suosintaan ja epätasa-arvoon, joita sidokset toimijoiden välillä aiheuttavat. Burt (2000) on lanseerannut verkostoanalyysiin käsitteen rakenteelliset aukot (*structural holes*), joka kuvaa sidosten tuomien hyötyjen epäsymmetriaa sosiaalisissa verkostoissa. Samaan tapaan kuin taloustieteessä on totuttu kuvaamaan markkinahäiriötä tilanteena, jossa informaatio jakautuu epäsymmetrisesti, myös sosiaalisissa verkostoissa sosiaalinen pääoma voi jakautua epätasaisesti ja oikeudettomasti.

2.2.2 Suosinta ja kronyismi

Kun verkosto suosii omia jäseniään muiden kustannuksella, puhutaan kronyismista (Khatri ym., 2006; Begley ym., 2009; Salminen ja Mäntysalo, 2013; Salminen, 2018) tai sen lähikäsitteistä, nepotismista (sukulaistensuosinta) ja klientilismistä (suotuisten päätösten kauppaaminen, äänten ostaminen yms.) (vrt. Salminen, 2018: 121). Khatriin ym. (2006: 62) mukaan kronyismia luonnehtii verkoston toimijoiden välinen implisiittinen vastavuoroisuus, joka näyttäytyy aineellisten tai aineettomien etujen vaihdantana jäsenten kesken. Oleellista kronyismissa on, että toimijoita yhdistää tietyn verkoston jäsenyys tai muu samankaltaisuuteen perustuva sidos, kuten sukulaisuus, etnisuus, uskonto, puolue tai ammatti (vrt. Borgatti ym., 2009).

Kun tällaiset epämuodolliset sidokset ulottuvat sellaiseen organisaatioon tai instituutioon, jonka on tarkoitus olla avoin ja ansioperustainen, ne synnyttävät eturistiriitoja (*conflict of interest*), jossa yksittäisten toimijoiden edut uhkaavat koko yhteisön etua ja avoimuutta. Esimerkkitalanteita ovat työnhakutilanteet ja virkanimitykset. Dobos (2015) rinnastaakin henkilöstönvalintaprosessit oikeuden tuomioistuimeen ja sanoo, että työnhakijoiden ja valitsijoiden verkostot ovat lähtökohtaisesti uhka riippumattomalle valinnalle samalla tavoin kuin tuomareiden, asianajajien ja näiden asiakkaiden keskinäiset verkostot ovat uhka tasapuoliselle oikeuskäsittelylle.

Sosiaalisissa verkostoissa lähimmäisten tai muuten samankaltaisten ihmisten suosinta on kuitenkin oikeastaan enemmän sääntö kuin poikkeus, sanovat Begley ym. (2009). Khatri ym. (2006) mukaan vastavuoroisuus ja ryhmään kuuluminen on niin perustavanlaatuisia inhimillisiä tarpeita, että ihmiset ovat luonnostaan alttiita samankaltaistensa suosinnalle. Tästä syystä Khatri ym. (2006) katsovat, että kronyismia olisi peräti syytä tarkastella korruption muodoista erillisenä lähikäsitteenä.

Verkostoteorian valossa vaikuttaa sinänsä perustellulta sanoa, että koska koko sosiaalinen maailma on rakentunut muodollisten ja epämuodollisten sidosten varaan, ei verkostojen aiheuttamilta eturistiriidoilta ja epäsymmetrioilta voi käytännössä välttyä. Periaatteessa ongelmaan onkin yksinkertainen ratkaisu: esteellisellä toimijalla on aina velvollisuus jäädä itsensä päätöksenteosta. Samalla on kuitenkin aiheellista pohtia, kuinka paljon toimijan eettiseen harkintakykyyn lopulta voi ja kannattaa luottaa. Kuinka paljon esimerkiksi poliitikkojen ja virkamiesten intresseissä on purkaa sellaisia epäeettisiä käytänteitä ja lakeja, joiden avulla he ovat itse päässeet valtaan (vrt. Koikkalainen ja Riepula, 2009)?

Perinteisen aristoteelisen etiikan mukaan jokaisella ihmisellä on käytännön järkeä (engl. *practical reason*), jonka avulla ihminen kykenee erottamaan oikean väärästä ja hillitsemään itseään tavoittelemasta oikeudetonta etua (Melé, 2009). Kuitenkin, kuten Salminen ja Viinamäki (2017: 1) kirjoittavat, korruption olosuhteissa tuntuu katoavan nimenomaan kyky erottaa oikea ja väärä toisistaan. Kirjoittajien mukaan ensimmäinen askel oman toiminnan ja päätöksenteon eettis-moraaliseen pohdintaan on eettinen ”herkistyminen” (*ethical sensitivity*), jota ilman eettinen harkintakyky ei voi edes virittyä (Salminen ja Viinamäki, 2017: 9-10).

Etenkin kollektiivinen eettinen harkintakyky tuntuu olevan hauras. Korruption normalisoitumista organisaatioissa tutkineet Ashforth ja Anand (2003) painottavat, kuinka korruptoituneilla yhteisöillä on tapana venyttää ja laiminlyödä universaaleja eettisiä normeja, kun kyseessä on oman sisäryhmän partikularistinen etu. Tällainen eettisen käytöksen kaksoisstandardi näyttäytyy ryhmäuskollisuuden asettamisena lain tai muun eettisen normin yläpuolelle. Esimerkkinä Ashforth ja Anand (2011: 21) viittaavat Kappelerin ym. [1994] tutkimukseen, jonka mukaan useimmat poliisivirkamiehet mieluummin antavat väärän valan ja rikkovat lakia kuin todistavat kollegaansa vastaan – ja kokevat hämmästyttävän vähän tunnontuskia näin toimiessaan.

Lojaalius yleisesti ottaen on siis hyve, mutta vääränlainen lojaalius voi olla haitallista, jopa vaarallista. Verkoston jäsenten toisilleen jakamat vastavuoroiset edut ja suosionsoitukset – olivat ne sitten materiaalisia tai immateriaalisia – edellyttävät jatkuvaa eettistä pohdintaa, sillä aina on olemassa riski, että yksittäisen sisäpiirin etu tuottaa haittaa laajemmalle joukolle verkoston ulkopuolisia toimijoita. Kun tällainen toiminta on rutiininomaista ja systemaattista, ei voida puhua enää yksittäisestä eettisestä ongelmatilanteesta tai eturistiriidasta. Seuraavassa osiossa siirrynkkin tarkastelemaan verkostoja, joille epäeettiset toimintatavat ovat enemmän sääntö kuin poikkeus.

2.3 Verkostoituminen korruption muotona

2.3.1 Miten korruptio määritellään?

“Korruptiota ilmaantuu siellä, missä yksityinen varallisuus ja julkinen valta kohtaavat.” (Rose-Ackerman, 2008: 330)

Missä vaiheessa voidaan sanoa, että verkoston toiminta on korruptoitunutta? Vastausta kartoittaessa on hyvä aloittaa määrittelemällä, mitä korruptiolla ylipäätään tarkoitetaan. Etymologisesti korruptio käsitteenä juontaa juurensa latinan kielen verbiin *corrumpere*, joka tarkoittaa ”mädäntynyttä”, ”pilaantunutta” tai ”tuhoutunutta” (Rose, 2018). Korruptio kytkeytyy siis kaikkeen sellaiseen inhimilliseen toimintaan, jossa teot eivät vastaa niille asetettua tarkoitusta tai niitä ohjaavia moraalis-eettisiä arvoja tai normeja. Sen voi myös nähdä suorana vastakohtana integriteetille, joka viittaa yhteiskunnan moraalisten arvojen noudattamiseen (vrt. Salminen, 2018: 25-30). Korruptoituneeseen toimintaan liitetään yleisesti myös valta ja sen väärinkäyttö sekä huono hallinto (vrt. Rose-Ackerman, 2008).

Korruption osoittaminen käytännössä on vaikeaa, sillä vaikka korruptio käsitteenä on universaalisti tunnettu, sen koetut määritelmät ovat moninaisia ja usein arvopohjaan sidottuja (Rose, 2018). Lisäksi korruptio näyttäytyy kulttuurisesta kontekstista riippuen usein eri tavalla, ns. ”maan tapana”. Se, mikä on jossakin maassa vain epäeettistä tai moitittavaa, voi olla muualla laitonta ja rangaistavaa (Salminen ja Mäntysalo, 2013). Transparency Internationalin tunnetun kiteytyksen mukaan korruptio on yleisesti ”luottamuksellisen vallan väärinkäyttöä yksityisen edun saamiseksi” (Transparency International, 2021), mutta tämäkin määritelmä sisältää juridista ja kulttuurillista monitulkinnaisuutta. Salminen (2018: 37) on esittänyt jaottelun korruption ulottuvuuksista vastapareina, joihin kuuluvat piilo- ja ilmi-korruptio, julkisen vallan ja yksityistoiminnan korruptio, satunnainen ja rakenteellinen korruptio sekä suuren mittaluokan korruptio (*grand corruption*) ja vähäpätöisempi korruptio (*petty corruption*).

2.3.2 Korruptioverkostolle tyypillisiä piirteitä

Millaista korruptiota edustaa verkoston harjoittama korruptio? Verkostoteorian valossa on hyvä pitää mielessä verkostojen moninainen luonne (vrt. Marin ja Wellman, 2011; Borgatti ym., 2009), joka kattaa äärettömän määrän erilaisia sidoksia ja toimijoita aina henkilösuhteista valtiosuhteisiin asti. Silti verkostomaisesta korruptiosta voi loogisesti päätellä muutamia keskeisiä ominaispiirteitä.

Ensinnäkin: koska verkosto käsitteenä kytkee jo määritelmällisesti yhteen useamman kuin yhden toimijan, voi sanoa, että korruptioverkosto kokonaisuudessaan muodostaa integriteettiä loukkaavan entiteetin. Näin ollen verkostomaista korruptiota luonnehtivat epäilemättä ennemminkin kollektiivisesti vakiintuneet ja yhtenäiset epäeettiset toimintatavat eikä niinkään yksittäisten toimijoiden satunnainen eettinen harhautuminen (vrt. Ashforth ja Anand, 2003; Pinto, Leana ja Pil, 2008). Ashforthin ja Anandin (2003: 37) metaforaa mukaillen: korruptoituneesta yhteisöstä ei voi erotella yksittäisiä mätiä omenoita, sillä korruption olosuhteissa koko kori on jotakuinkin mädäntynyt.

Toiseksi: koska samankaltaisten toimijoiden suosinta on kaikille ihmisyyhteisöille luontainen piirre, etujen jakaminen verkoston jäsenten kesken ei itsessään vielä tee verkostosta korruptoitunutta (vrt. Khatri ym., 2006). Näin ollen oman sisäpiirin suosiminen muuttuu määritelmällisesti kronyismiksi ja korruptioksi vasta, kun verkosto toiminnallaan korruptoi jonkun sellaisen tahon (organisaation tai instituution), jonka tarkoitus on tuottaa hyötyä laajemmalle joukolle kuin siinä ”loisivalle” korruptioverkostolle. Tästä syystä

problem) sekä kollektiivisen toiminnan ongelmalla (*collective action problem*) (Marquette ja Peiffer, 2015).

Päämies–agentti-ongelma esittää korruption eturistiriitana, joka voi ilmetä kahdella tavalla: Ensimmäisessä skenaariossa osapuolina ovat agentti ja päämies, joista agentilla on poliittinen mandaatti tehdä päämiehiä koskevia päätöksiä niin, että kullakin päämiehellä on intressi saada aikaan itselleen suotuisia päätöksiä lahjomalla tai muuten korruptoimalla agentin (vrt. Yu ym., 2020: 1380). Tätä voisi kuvata tilanne, jossa kunnan lautakunnassa istuva virkamies (agentti) kykenee junailemaan sukulaisensa omistamalle firmalle (päämies) merkittäviä julkisia tilaushankintoja ilman kilpailua. Näin sukulaisverkosto korruptoi julkisen sektorin toimintaa ohjaamalla verorahoja omaan taskuunsa.

Toisessa päämies–agentti-skenaariossa agentti on puolestaan valittu suorittamaan päämiehen agenda edistävää tehtävää, jolloin agentilla on intressi ja valvonnan puutteellisuuden salliessa myös mahdollisuus ”vetää välistä” eli hyötyä luottamuksellisesta asemastaan päämiehen kustannuksella (vrt. Marquette ja Peiffer, 2015). Esimerkkinä tästä toimii tilanne, jossa yrityksen hallitus (päämies) palkkaa toimitusjohtajan (agentti) ja paljastaa tälle liikesalaisuuksia mutta ei pysty ”valvomaan”, että toimitusjohtaja ei vuoda tai myöhemmin kauppaa asemansa tuomaa luottamuksellista tietoa kilpailevan yrityksen ja itsensä eduksi.

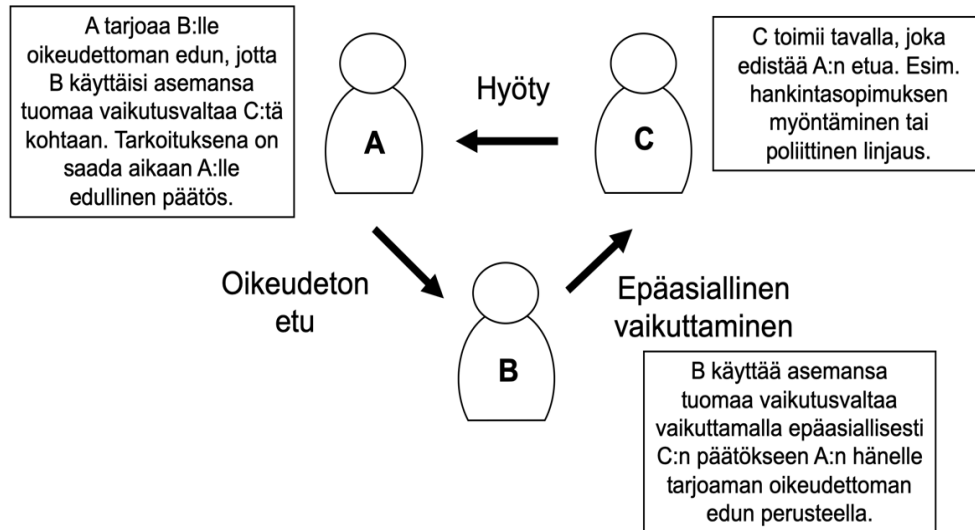
Kollektiivisen toiminnan ongelma taas luonnehtii korruptiota ryhmädynamiikan häiriönä, jossa ryhmän kollektiivinen etu olisi kaikkien ryhmän jäsenten tasapuolinen kohtelu ja kontribuutio, mutta osa toimijoista kokee syystä tai toisesta saavansa itselleen enemmän hyötyä heikentämällä kollektiivista etua (vrt. Marquette ja Peiffer, 2015). Korruption valtaamassa yhteisössä kollektiivisen toiminnan ongelma muistuttaa peliteoreettista ”vangin dilemmaa”: kaikki jäsenet turvautuvat varmuuden vuoksi välistävetoon tai vapaamatkustamiseen, sillä kukaan ei uskalla luottaa muiden jäsenten rehellisyyteen (vrt. Stephenson, 2015). Tästä hyvänä esimerkkinä ovat kaksi kulttuurillisesti toisiaan muistuttavaa korruptioverkoston muotoa, *guanxi* ja *blat*. Karhunen ym. (2018) kuvailevat, kuinka sekä Kiinassa tyypillisten *guanxi*-verkostojen että Venäjällä toimivien *blat*-verkostojen syntyyn ja toimintaan on vaikuttanut kunkin maan historiaa määrittävä kommunistisen suunnitelmatalouden ajanjakso: äärimmäinen taloudellinen niukkuus ja epävakaa hallinto ovat synnyttäneet verkostoja, jotka ovat pyrkineet varmistamaan oman sisäpiirinsä selviytymisen haalimalla mahdollisimman paljon yhteisiksi tarkoitettuja taloudellisia resursseja ja hyödykkeitä omaan käyttöönsä – kiristystä ja lahjontaa kaihtamatta.

Sekä kollektiivisen toiminnan ongelma että päämies–agentti-ongelma tuntuvat painottavan informaation asymmetriaa korruption mahdollistajana: avoimuuden puute ja epätietoisuus muiden toimijoiden tai verkostojen tekemisistä saavat aikaan epäluottamusta ja voivat johtaa kohtuuttomaan oman edun tavoitteluun, mikä puolestaan näyttäytyy yhteisten varojen haalimisena omalle itselle tai sisäpiirille. Markkinataloustieteellisessä kontekstissa tästä päätelmästä seuraa kiintoisa paradoksinomainen tilanne: Mitä tiukemmin yritykset kilpailevat toisiaan vastaan ja pitävät liikesalaisuutensa omana tietonaan, sitä enemmän kuluttajan valinnanvara kasvaa ja hyvinvointi nousee. Tiukempi kilpailu kuitenkin samalla lisää yritysten epätietoisuutta toistensa toiminnasta ja kasvattaa kiusausta varastaa ideoita sekä perustaa kartelleja – mikä puolestaan heikentää kuluttajan valinnanvaraa.

Eräs korruptioverkostojen päämotivaattori näyttääkin olevan nimenomaan *taloudellinen kilpailu*, jonka merkitystä korruption juurisyyntä korostavat ainakin Ashforth ja Anand (2003), Begley ym. (2009) Hildreth ym. (2015) sekä Salminen (2018). Siinä missä kommunistisissa suunnitelmatalouksissa nousseet *guanxi*- ja *blat*-verkostot haalivat verkostojensa jäsenille resursseja taloudellisen niukkuuden vallitessa (Karhunen ym., 2018), korruptioverkostot vaikuttavat viihtyvän aivan yhtä hyvin läntisen maailman individualistisessa yltäkylläisyydessä. Verkostomainen korruptio onkin vaikuttanut useiden länsimaista alkaneiden finanssikriisien taustalla (Begley ym., 2009). Vaikka korruption ja etenkin lahjonnan määrä on jossain määrin kulttuuriseen kontekstiin sidottu (vrt. Barr ja Serra, 2010), eivät korruptioverkostot ole siis ainoastaan kehittyvien maiden ominaispiirre, kuten usein kuulee väitettävän. Joissakin maissa voitellurahat ja räikeä lahjonta voivat olla arkipäivää, kun taas toisaalla korruptio nousee pinnalle hyvin harvoin mutta kytee aktiivisesti pinnan alla, rakenteellisena piilokorruptiona.

2.3.3 Vaikutusvallan väärinkäyttö korruptioverkoston toimintatapana

Korruptioverkostojen keskeisenä mutta vaikeasti havaittavana ja hankalasti kitkettävänä toimintatapana voi pitää vaikutusvallan väärinkäyttöä (*influence peddling*). Niinimäkeä (2019) mukaillen vaikutusvallan väärinkäytössä on kysymys sellaisesta lahjonnasta, jossa hyödyn saaja on kolmas osapuoli, joka käyttää ammatillista tai sosiaalista asemaansa vaikuttaakseen toimivaltaisen henkilön toimintaan saavuttaakseen henkilökohtaista hyötyä. Kuvio 3 kuvaa tällaisen väärinkäytöksen tyypillistä tapahtumakulkua.

Kuvio 3: Vaikutusvallan väärinkäytön tapahtumakulku Niinimäkeä (2019: 190) mukailten.

Vaikutusvallan väärinkäyttö kuvaa erityisen hyvin verkostomaista korruptiota, koska se kytkee epäeettiseen toimintaan lähtökohtaisesti yhteen useita toimijoita, ja siinä toteutuu luottamuksellisen valta-aseman hyväksikäyttö yksityisen edun hankkimiseksi. Lisäksi vaikutusvallan väärinkäyttöön tekona sisältyy juridista epämääräisyyttä, jonka taakse korruptioverkoston on helppo piiloutua.

Muun muassa Euroopan rikosoikeudellinen yleissopimus on velvoittanut jäsenmaitaan kriminalisoimaan vaikutusvallan väärinkäytön, mutta EU-maista esimerkiksi Suomi, jota pidetään Transparency Internationalin CPI-mittauksen perusteella vähäisen korruption mallimaana, ei ole näin toistaiseksi tehnyt (Niinimäki, 2019). Vaikutusvallan väärinkäyttö nousikin Suomessa esille vuosien 2006-2009 vaalirahakohuna, jossa korruptioverkoston toimijoina olleet liikemiehet ja poliitikot verhosivat lahjontaan viittaavaa toimintaansa ”maksulliseksi arvovalintavaikuttamiseksi” (Koikkalainen ja Riepula, 2009: 26).

Suomen ko. vaalirahaskandaali tuo esiin, kuinka yksityisen sektorin korruptioverkostot kykenevät pesiytymään demokraattisina pidettyihin hallinnollisiin järjestelmiin hienovaraisen epäasiallisen vaikuttamisen kautta. Periaatteessa vaikutusvallan väärinkäytössä on kyse on lobbauksesta, mutta epäterveestä sellaisesta: tarkoituksena on häivyttää todellisen edunsaajan identiteettiä. Oleellista vaikutusvallan väärinkäytössä näyttävät olevan yksityisen ja julkisen sektorin toimijoiden epäterveet sidokset. Koikkalainen ja Riepula (2009: 28) ovat nimittäneet elinkeinoelämän korruptioverkostojen toimijoita ”yhteiskunnallisilla kontaktipinnoilla

liikkumisen spesialisteiksi’, jotka pitävät huolen, että yhteiset varat ohjautuvat sopivien tuttujen taskuun.

Verkoston todellisen vaikutusvallan ja intressen arviointi voi olla vaikeaa etenkin, jos verkosto sulkeutuu tarkoituksella ulkomaailmalta. Julkisessa keskustelussa nousevatkin toisinaan esiin tietyt salamyhkäiset kerhot, klubit ja yhteisöt, joiden toiminnassa epäillään tai vihjaillaan olevan korruptiivisia piirteitä. Tällaisia ovat esimerkiksi rotaryt, lionsit ja vapaamuurarit, joista etenkin viimeksimainitun salaperäinen ja eksklusiivinen kulttuuri nousee esille aika ajoin eettiseksi kysymykseksi. Tieteellisessä kirjallisuudessa mainitunlaisia salaseuroja on käsitelty korruption yhteydessä varsin maltillisesti, mutta esimerkiksi Braggio (2011) tutki Lontoon pörssiin vuosina 1895-1902 listautuneita yrityksiä ja havaitsi, että yhtiöiden toimitusjohtajien vapaamuurariyhtökset vaikuttivat näiden johtamien yhtiöiden taloudelliseen tulokseen lähinnä negatiivisesti. Pörssi-yhtiön johtajan sidokset vapaa-ajan herrakerhoon saattavat siis aiheuttaa päämies-agentti-ongelman: ajaako johtaja osakkeenomistajien vai omaa ja ”hyvien veljiensä” etua?

Tässä luvussa olen käsitellyt yleisellä tasolla korruptioverkostoja toimijoina, joilla on kaksi keskeistä tavoitetta: haalia jäsenilleen yleistä etua ja pysyä salassa. Seuraavassa luvussa pyrin vastaamaan kysymykseen: miten verkostot organisoituvat saavuttakseen nämä tavoitteet?

3. Miten korruptioverkostot organisoituvat?

3.1 Korruptioverkosto osittaisena organisaationa

3.1.1 Osittaisen organisaation teoria

Perinteisesti organisaatio on totuttu erottamaan muista sosiaalisen maailman käsitteistä, kuten markkinoista, instituutioista ja verkostoista, ikään kuin järjestäytyntä ja päämäärätietoista toimintaa esiintyisi ainoastaan muodollisissa organisaatioissa. Ahrne ja Brunsson (2011) kuitenkin näkevät, että muodollinen organisaatio on vain yksi tapa esittää sosiaalisen maailman järjestäytyntä ja päämäärätietoista toimintaa. Artikkelissaan Ahrnen ja Brunsson ovatkin lanseeranneet muodollisen organisaation rinnalle käsitteen *osittainen organisaatio (partial organization)*.

Teorian mukaan muodollisissa organisaatioissa keskeinen ominaisuus on määrätietoinen *päätöksenteko*, eli organisaatiossa on henkilöitä, jotka johtavat organisaation toimintaa ja jäseniä päätöksillään. Tämän lisäksi niissä on aina viisi yhteistä piirrettä: *jäsenyys*, *hierarkia*, *säännöt*, *valvonta* ja *sanktiointi*. Osittainen organisaatio puolestaan kuvaa kaikkia sellaisia muodollisen organisaation ulkopuolisia sosiaalisia yhteisöjä ja tilanteita, joita ohjataan päätöksillä ja joissa on havaittavissa jotakin tai joitakin muodollisen organisaation viidestä piirteestä, joskaan ei kaikkia. (Ahrne ja Brunsson, 2011)

Ahrnen ja Brunssonin mukaan ”oikeaoppisessa” verkostossa ei perinteisessä mielessä ole lainkaan organisatorisia elementtejä, koska verkostoja luonnehtivat nimenomaan spontaanisuus ja epämuodollisuus. Heidän mukaansa on kuitenkin olemassa verkostoja, joiden toimijoilla on syystä tai toisesta intressi järjestäytyä muodollista organisaatiota osittain mukaillen. Esimerkkeinä kirjoittajat mainitsevat jalkapalloseurojen kannattajaklubit, yliopistojen alumnijärjestöt ja yritysten asiakasklubit, jotka hyödyntävät jotakin tai joitakin viidestä organisatorisesta piirteestä saavuttaakseen yhteisiä tavoitteita. Osittainen järjestäytyminen voi olla myös pakotettua: esimerkiksi kartellien järjestäytymistä luonnehtivat vain säännöt ja valvonta, koska viranomaisten kieltämät kartellit eivät voi toimia täysin muodollisina organisaatioina. (Ahrne ja Brunsson, 2011)

Osittaisen organisaation teoria tarjoaa varteenotettavan viitekehyksen korruptioverkostojen jäsentämiselle, koska korruptiivisilla verkostoilla on ilmeisen vahva intressi luoda järjestäytymällä itselleen suotuisa toimintaympäristö kuitenkin ilman, että niiden tarvitsee pelata muodollisten organisaatioiden pelisäännöillä. Tällöin ne ovat Ahrnen ja Brunssonin (2011) määritelmää mukaillen ”ketterämpiä” kuin viralliset organisaatiot, kuten vaikkapa yritykset tai yhdistykset.

3.1.2 Tapaus: Sewol

Yu ym. (2020) ovat ensimmäisinä ja toistaiseksi ainoina soveltaneet osittaisen organisaation teoriaa korruptioverkostoihin. He tutkivat artikkelissaan eteläkorealaisen merenkulkuliikenteen laajaa korruptioverkostoa, joka paljastui vuonna 2014, kun luvattoman suurta lastia kuljettanut *Sewol*-niminen matkustajalautta upposi Etelä-Korean lounaisrannikolla vaatiessaan 304 kuolonuhria. Onnettomuuden taustalla vaikutti koko eteläkorealaista merenkulkualaa leimannut turvallisuusohjeiden laiminlyönti, mikä puolestaan juonsi juurensa korruptioverkostoon, jossa oli mukana toimijoita lukuisilla eri tahoilla, muiden muassa

merenkulusta vastaava ministeriö, kansalliskokouksen jäseniä, rannikkovartiosto sekä perheomisteinen laivanvarustamoyhtiö.

Korruptioverkoston toimijat olivat tässä tapauksessa järjestäytyneet selkeästi *jäsenyyden* ja voimakkaan *hierarkian* mukaisesti. Selkeiden *sääntöjen* sijasta verkostossa kuitenkin korostuivat *rutiinit*. Erityisen huomionarvoista on, että vaikka verkoston operointi perustui tiukkaan hierarkiaan, verkoston *valvonta* ja *sanktiointi* olivat salailusta johtuen epämuodollisia tai näennäisesti hyvin puutteellisia. Tämä osaltaan johtikin lopulta verkoston paljastumiseen, sillä lautan uppoaminen aiheutui nimenomaan leväperäisyydestä. (Yu ym. 2020)

Yun ym. (2020) artikkeli antaa näin ollen ymmärtää, että osittainen organisoituminen voi olla korruptioverkostolle paitsi vahvuus ja elinehto, se voi osoittautua myös heikkoudeksi ja lopulta johtaa verkoston paljastumiseen ja hajoamiseen. *Sewolin* tapauksessa paljastuneilta toimijoilta ei nimittäin herunut verkostolle tai kansatoimijoille solidaarisuutta, vaan kukin toimija keskittyi lähinnä syyttelemään muita. Korruptioverkoston paljastuminen ei kuitenkaan saattanut pääsyllisiä eli korruptoituneita viranomaisia oikeuden eteen, vaan vastuuseen joutuivat hierarkiassa alempana olleet toimijat (tarkastusviranomaiset, laivayhtiön työntekijät yms.), jotka lähinnä noudattivat ylhäältä alas annettuja käskyjä tai vetivät välistä. Korkeat virkamiehet ja poliitikot kykenivät etäännyttämään itsensä vetoamalla tietämättömyyteen tai kyvyttömyyteen puuttua alempien tahojen korruptioon. (Yu ym. 2020)

Yu ym. (2020) esittävätkin, että korruptioverkostossa osittaisen organisaation suurin hyöty koituu lopulta niille toimijoille, jotka operoivat ylempänä hierarkiassa ja kykenevät ohjailemaan organisaation päätöksentekoa. Osittainen organisaatio siis takaa vallan keskittymälle koskemattomuuden hierarkian alempien toimijoiden kustannuksella.

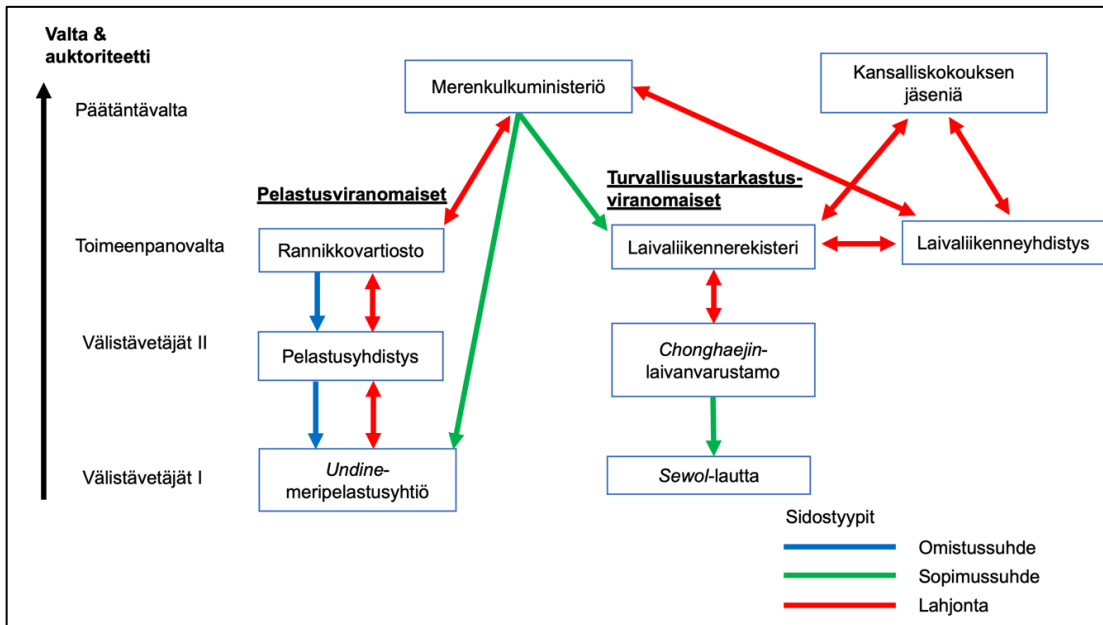
Seuraavissa osioissa tarkastelen tätä Yun ym. (2020) artikkelin päätelmää tarkemmin. Jaan korruptioverkoston toimijat kahteen osaan: hierarkkisesti ylempänä toimivaan *ytimeen* ja verkoston reuna-alueilla toimiviin *välikäsiin*. Tarkastelen kumpaakin tahoja luvussa 2 esittelemieni verkostoanalyttisten ja korruptioteorioiden (Granovetter, 1973; Burt, 2000; Niinimäki, 2019) valossa ja pyrin selittämään niiden rooleja korruptioverkoston osittaisessa organisaatiossa.

3.2 Korruptioverkoston ydin ja koskemattomuus

Korruptioverkoston ydintä havainnollistaa hyvin Burtin (2000) jaottelu klikkimäisistä (*clique*) ja yritysmäisistä (*entrepreneurial*) verkostoista. Siinä missä klikkimäiset verkostot ovat tiheitä, pieniä ja voimakkaasti oman sisäpiirinsä etua varjelevia (vrt. *blat*-verkostot, Karhunen ym., 2018), yritysmäiset verkostot ovat löyhempiä ja inklusiivisempia, ja niissä sosiaalinen pääoma leviää laajemmin toimijoiden kesken. Näin ollen klikkimäisessä verkostossa tiivis ydin rakentuu muutamista vahvoista sidoksista (vrt. Granovetter, 1973), kun taas yritysmäisissä verkostoissa ydin voi käsittää myös löyhiä sidoksia tai peräti useita ytimiä, kuten perheitä (vrt. *guanxi*-verkostot, Karhunen ym., 2018). Kummassakin tapauksessa heikkojen ja vahvojen sidosten tarkoituksena on kuitenkin määritellä korruptioverkoston rajat ja pitää huoli, että sisäpiirille haalitut edut eivät leviä liian laajalle toimijajoukolle.

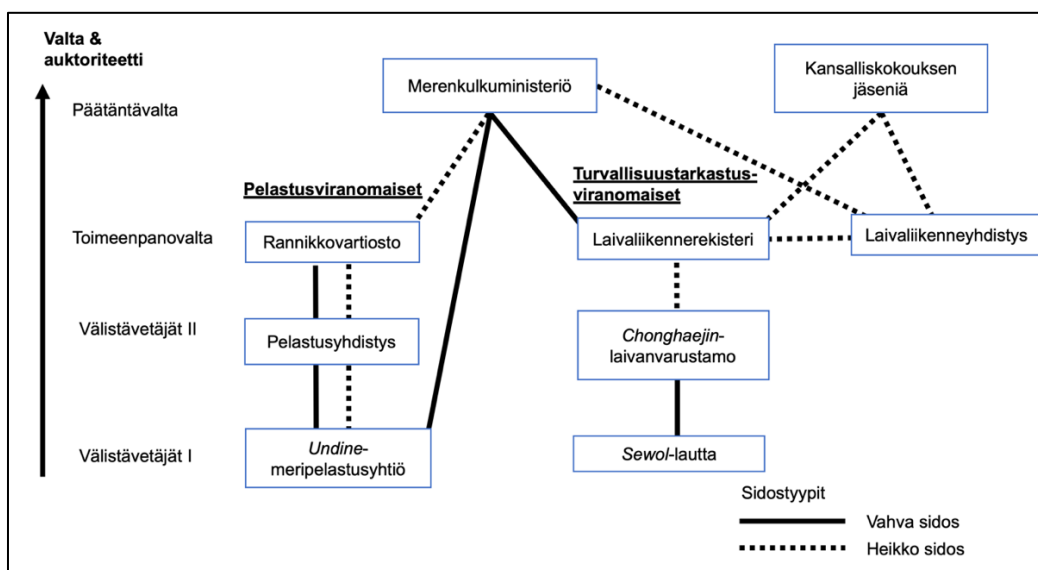
Miten sidokset käytännössä suojelevat ytimen etua? *Sewolin* uppoamisesta paljastunut korruptioskandaali tarjoaa oivan tilaisuuden korruptioverkoston ytimen ja sen ympärille kietoutuvien sidosten verkostoanalyttiseen tarkasteluun, koska kyseisen korruptioverkoston toiminta on kattavasti dokumentoitu ja tarkasti analysoitu mm. Yun ym. (2020) toimesta. Kyseisessä tapauksessa ydin myös jotakuinkin onnistui säilyttämään koskemattomuutensa nimenomaan solmimalla sidoksia strategisesti.

Kuten Yu ym. (2020) esittävät, verkostossa oli toimijoina oli hierarkiassa ylhäältä alas lueteltuina neljäntasoisia toimijoita: 1) Etelä-Korean kansalliskokouksen jäseniä ja merenkulusta vastaavan ministeriön virkamiehiä, 2) pelastus- ja tarkastusviranomaisia, 3) uponneen lautan ja hinauslautan omistaneet yhtiöt (*Chonghaejin* ja *Undine*) sekä 4) yhtiöiden työntekijöitä. Yu ym. (2020) kuvaavat verkoston toimijoiden hierarkiaa ja sidoksia kuvion 4 mukaisesti.

Kuvio 4: Eteläkorealaisen merenkulkuliikenteen korruptioverkoston toimijat ja sidokset Yun ym. (2020) mallinnusta mukailten.

Korruptioverkostosta on mallin mukaan havaittavissa kolmentyyppisiä sidoksia: omistajuus-, sopimus- ja lahjussidoksia. Oletetaan tässä, että omistajuus- ja sopimussidokset ovat Granovetterin (1973) jaottelua mukaillen kaikista vahvimpia sidoksia, kun taas lahjuksia voi pitää epämääräisyydestään johtuen heikkoina sidoksina. Tämän oletuksen perusteella olen laatinut kuvion 4 pohjalta hybridimallin, joka yhdistää Yun ym. (2020) mallinnukseen Granovetterin heikkoja ja vahvoja sidoksia mukailevan, perinteisempää verkostoaalyysiä muistuttavan visualisoinnin toimijoiden välisistä sidoksista (kuvio 5).

Kuvio 5: Eteläkorealaisen merenkulkuliikenteen korruptioverkoston toimijat ja sidokset Granovetterin (1973) vahvoja ja heikkoja sidoksia mukailten.

Mitä mallit 4 ja 5 kertovat korruptioverkoston organisoituneisuudesta? Mallit paljastavat jonkin verran eroja ylemmän ja alemman hierarkian toimijoiden sidoksissa. *Sewolin* tapauksessa vaikuttaa siltä, että päätöksenteosta (*rule making*) ja sääntöjen täytäntöönpanosta (*rule enforcement*) vastanneet toimijat eli poliitikot ja korkeammat virkamiehet eivät muodostaneet yhtä yhtenäistä ydintä. Sen sijaan voidaan päätellä, että Etelä-Korean kollektiiviselle kulttuurille tyypillisesti kyseessä oli löyhempi yritysmäinen verkosto, joka koostui useista tiheistä ytimistä, jotka puolestaan kytkeytyivät toisiinsa usein molemminpuolisesti mutta usein heikkojen sidosten (lahjusten) kautta. Sen sijaan hierarkian alemmat toimijat eli välistä vetäjät (*rent extraction I & II*), kuten lauttayhtiöt ja niiden työntekijät, olivat vahvasti tai heikosti mutta yksipuolisesti sidoksissa ylempiin toimijoihin mutta eivät juuri lainkaan toisiinsa.

Korruption oikeudellinen vastuu lankesi lopulta juuri näille alemman hierarkian toimijoille, jotka noudattivat korruptiivisia ohjeita ja olivat tietämättömiä verkoston ”isosta kuvasta”. Tämä on linjassa Ashforthin ja Anandin (2003) kanssa: heidän mukaansa korruptiivinen toiminta jakautuu usein toisistaan riippumattomiin prosesseihin niin, että niitä suorittavat erilliset, tiettyyn toimintoon erikoistuneet yksilöt, jotka ohjataan keskittymään oman osuutensa suorittamiseen prosessin varsinaisen kokonaiskuvan tai tarkoituksen sijasta.

Ahrnen ja Brunssonin (2011), Yun ym. (2020) ja Granovetterin (1973) tutkimusten ja teorioiden valossa vaikuttaa siis siltä, että nimenomaan heikot tai näennäisen puuttuvat sidokset sekä osittain organisoitunut, hierarkkisen vertikaalinen rakenne takasivat korruptioverkoston ytimelle eli korkeille virkamiehille ja poliitikoille koskemattomuuden, kun korruptioverkosto *Sewolin* uppoamisen myötä paljastui ja hajosi. Toisin sanoen: mitä kauempana toimijat olivat rikospaikasta, sitä vaikeampi heitä on yhdistää itse rikokseen. Samalla mallit demonstroivat Salmisen ja Mäntysalon (2013) kuvaamaa institutionaalisen korruption tilannetta, jossa korruptioverkosto tuntuu piiloutuvan ja ”katoavan” yhteiskunnan rakenteisiin.

Näin ollen on ilmeistä, että koska korruptioverkosto rakentuu aina ytimensä määrittämien tavoitteiden ja suunnitelmien ympärille, myös vastuu korruption seurauksesta kuuluu ennen kaikkea ytimelle. Seuraavassa osiossa esitän, että vaikka verkoston välikädet osallistuvat usein näkyvästikin korruptiivisten tekojen toteuttamiseen, nämä ovat usein ennemminkin

korruption uhreja kuin sen aiheuttajia – ja samalla korruptioverkoston toiminnalle elintärkeitä toimijoita.

3.3 Välikäsi – korruptioverkoston tärkein jäsen

Jos korruptioverkoston tavoitteet pelkistää kahteen päätavoitteeseen (yleisen edun jakaminen omille jäsenille, salassa pysyminen), niin teoreettisesti tarkasteltuna välikädet palvelevat kumpaakin tavoitetta tavalla, joka perustuu Granovetterin (1973) esittämään heikkojen sidosten vahvuuteen.

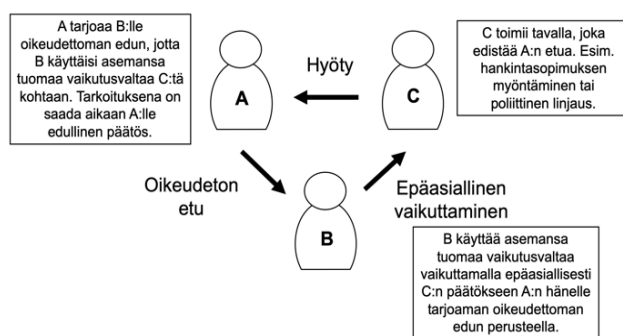
Ensinnäkin: vaikka etenkin tiheän klikkimäiset verkostot (Burt, 2000; Begley ym., 2009) valvovat tarkkaan, keitä ottavat jäseniksi ja suojautuvat näin ulkomaailman huomiolta, on korruptioverkostolle aina hyötyä löyhistä sidoksista, jotka tuovat korruptioverkostoon tietoa, mahdollisuuksia ja tilaisuuksia, jotka jäisivät muuten hyödyntämättä. Tämä on oleellista, sillä tiheän korruptioverkoston ytimessä ajatukset eivät välttämättä pääse uusiutumaan; jatkuva kronyistinen suosinta estää tuoreiden ja hyödyllisten näkökulmien esittelyn ja tehokkaan käyttöönoton, jolloin korruptioverkosto saattaa menettää bisnesmahdollisuuksia. Koska parhaat ideat ja innovaatiot muutenkin yleensä syntyvät tiheiden verkostojen ulkopuolella eli strukturaalisten aukkojen ympärillä (Burt, 2000), on korruptioverkoston näkökulmasta kannattavaa solmia joitakin löyhiä suhteita sinne ja vaikkapa varastaa ideat omaan käyttöönsä.

Toiseksi: kuten *Sewolin* tapaus osoitti, välikäsien toimintaa manipuloimalla ja ohjailemalla verkoston ydin voi saavuttaa jäsenilleen hyötyä osallistumatta kuitenkaan itse epäeettisen toiminnan täytäntöönpanoon. Tällöin ytimen riski jäädä kiinni pienenee, sillä välikädet maksavat kiinnijäämisellään ytimen koskemattomuuden. Korruptioskandaalien paljastuessa huomio keskittyykin usein laajojen ja monimutkaisten verkostojen sijasta yksittäisiin toimijoihin, jotka ovat jääneet kiinni räikeistä teoista, kuten suorasta lahjonnasta. Tästä syystä korruptoituneet organisaatiot ja instituutiot tapaavat peitellä omaa vääristynyttä kulttuuriaan leimaamalla skandaalit yksittäishenkilöitä koskeviksi yksittäistapauksiksi, ja tähän tarkoitukseen välikädet ovat tarpeellisia henkilöitä. Kyseinen peittelytaktiikka juontaa juurensa attribuution perusvirheeseen: ihmisillä on taipumus tulkita toisten ihmisten käytöstä näiden yksilöllisten piirteiden kautta ja jättää huomioimatta tilannetekijöiden vaikutus tapahtuneeseen (Ross, 1977, viitattu artikkelissa Ashforth ja Anand, 2003: 37).

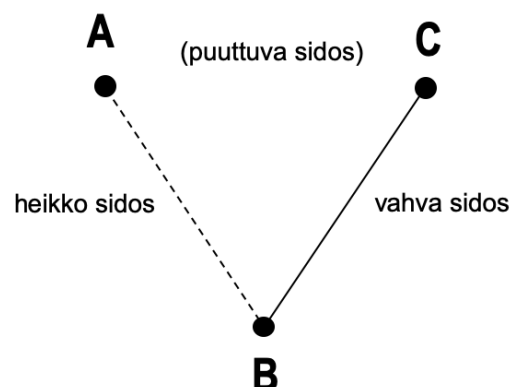
Bayar (2005) on havainnut, että välikäsiä käytetään korruptiivisissa transaktioissa sitä enemmän, mitä suurempi sakkorangaistus tai muu sanktio itse transaktioon liittyy. Tämä saattaa selittää sitä, miksi kehittyneissä oikeusvaltioissa ja demokratioissa korruptio tosiaankin näyttäytyy useammin rakenteellisena piilorikollisuutena ja epäasiallisena vaikuttamisena kuin suorana ja räikeänä lahjontana ja ilmikorruptiona (vrt. Salminen ja Mäntysalo, 2013; Salminen, 2018).

Tällöin ollaan määritelmällisesti lähellä jo luvussa 2.3 esiteltyä vaikutusvallan väärinkäyttöä, joka kuvaakin hyvin kehittyneissä maissa esiintyvää salamyhkäisempää epäasiallista vaikuttamista. Seuraavassa esitän vertailun vaikutusvallan väärinkäytöstä ja välikäden hyödyntämisestä korruptiivisen transaktion toteuttajana.

Kuviossa 3 on jälleen kuvattuna Niinimäen (2019) esitys tapahtumakulusta, jossa A tarjoaa B:lle oikeudettoman edun, jotta B saisi C:n tekemään päätöksen, joka tuo hyötyä A:lle. Tässä kohtaa on perusteellista kysyä, miksi A ja C eivät käy oikeudettomalla edulla ja sopivaksi katsotulla päätöksellä kauppaa keskenään; miksi transaktioon ylipäätään tarvitaan osapuoleksi B? Koska kyse on tunnistettavasti epäeettisestä toiminnasta, on A:n intresseissä, että häntä ei yhdistetä oikeudettoman edun antamiseen ja C:n tekemän päätöksen manipulointiin. Tällöin B on välikäsi toimijalle A, joka voi olla niin yksittäinen henkilö kuin kokonainen hyvä veli -verkosto.

Kuvio 3: Vaikutusvallan väärinkäytön tapahtumakulku Niinimäkeä (2019: 190) mukailen.

Kuvio 6: Vaikutusvallan väärinkäyttö Granovetterin teoriaa (1973) mukailevana verkostoanalyttisena mallina.

Miten välikäsi teoriassa suojelee A:ta kiinnijäämiseltä? Selitystä luonnehtii kuvio 6, joka on piirtämäni verkostoanalyttinen mallinnus Niinimäen (2019) kuvaamasta tapahtumakulusta (kuvio 3). Siinä A, B ja C esitetään toimijoina, joiden välillä on eri vahvuisia sidoksia

Granovetterin (1973) teoriaa mukaillen. A ja B ovat toisiinsa heikosti sidoksissa, B:llä ja C:llä puolestaan on vahva sidos, johon B:n omaama vaikutusvaltainen asema C:hen nähden perustuu, ja C:n ja A:n välillä ei ole lainkaan sidosta. A:n ja B:n välinen heikko sidos voisi ainakin teoriassa olla Granovetterin (1973) määritelmän mukainen olla ”silta”, eli ainoa väylä A:n ja C:n sosiaalisten verkostojen välillä.

Mikäli vaikutusvallan väärinkäyttö tulisi julki, A:n ja C:n väliltä puuttuva sidos suojelisi korruptioverkoston ydintä eli A:ta paljastumiselta, ja mikäli A on toiminut manipulaatiossaan hienovaraisesti ja taiten, ainoat kiinnijääneet olisivat toimijat B ja C, joiden välillä on vahva sidos. Oleellista on, että A ja B eivät ole helposti toisiinsa yhdistettävissä. Käytännössä yhteys on häivyttävissä Ashforthin ja Anandin (2003) esittämällä tavalla, jossa B:tä manipuloidaan niin, että korruptioverkoston varsinainen tarkoitusperä jää sekä B:ltä että C:ltä epäselväksi.

Mitä nämä tämä malli kertoo korruptioverkostojen organisoitumisesta? Ainakin sen, että korruptioverkostolle välikädet ovat paitsi tyypillinen, myös verkoston olemassaolon ja selviytymisen kannalta varsin oleellinen toimintatapa. Malli auttaa myös hahmottamaan, miksi korruptiosta kiinnijääneet välikädet ovatkin usein tavallisia ihmisiä, jotka ovat joutuneet korruptoituneen organisaation, instituution tai verkoston ajamina tilanteeseen, jossa heidän eettinen harkintakykynsä on hämärtynyt – tai hämärytetty (Ashforth ja Anand, 2003). Näin oli mitä ilmeisimmin myös Yun ym. (2020) kuvaamassa eteläkorealaisessa korruptioverkostossa: verkoston ydin vannoi syyttömyyttään verhoutumalla ”strategisen tietämättömyyden” taakse (vrt. Ashforth ja Anand, 2003: 8), kun alemman hierarkian toimijat olivat aidosti tietämättömiä korruptiivisen toiminnan laajuudesta.

4. Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen perehtynyt laaja-alaisesti korruptioverkostojen toimintaan ja ominaisuuksiin. Tutkimuskysymykseni oli, miten korruptioverkostot organisoituvat, ja vastauksia olen etsinyt perehtymällä tieteelliseen kirjallisuuteen niin sosiologisen, organisatorisen, psykologisen kuin talous- ja hallintotieteellisen kirjallisuuden avulla.

Tutkielman ensimmäisessä osassa, luvussa 2, pyrin ymmärtämään verkostomaista korruptiota asteittain: aloitin verkoston neutraalista määritelmästä, josta etenin käsittelemään verkostojen eettisiä ongelmakohtia ja lopulta korruptioverkostoja.

Verkoston käsitelmäärityksessä selvisi, että tieteellisessä kirjallisuudessa sosiaaliset verkostot ovat äärimmäisen moninainen ilmiö (vrt. Marin ja Wellman, 2011), mutta niiden perusrakenne on sama: verkosto koostuu inhimillisistä toimijoista, joilla on sidoksia toisiinsa. Hyödyllisiksi verkostoaanalyttisiksi työkaluiksi osoittautuivat etenkin Borgattin ym. (2009) luokittelu sidosten perustyypeistä sekä Granovetterin (1973) teoria heikoista ja vahvoista sidoksista.

Verkostoitumisen eettisistä ongelmista esiin nousivat Aristoteleen ja Kantin moraalifilosofioihin pohjautuvat tulkinnat liike- ja työelämän välineellisistä ihmissuhteista (Schonsheck, 2000; Melé, 2009; Dobos, 2015), mutta näitä käytännönläheisempi ongelma vaikuttivat olevan verkostoitumiseen liittyvä sosiaalisen pääoman epätasa-arvoinen jakautuminen (Burt, 2000) ja kronyismi eli epäeettinen suosinta (vrt. Khatri ym., 2006). Varsinaisten korruptioverkostojen ominaispiirteinä korostuivat eettisen arviointikyvyn kollektiivinen hämärtyminen ja manipulaatio (Ashforth ja Anand, 2003), vastavuoroiset palvelukset ja julkisen edun haaliminen verkoston jäsenille (Salminen ja Mäntysalo, 2013), kilpailullinen ympäristö korruption motivaationa (mm. Begley, ym., 2009; Hildreth ym., 2015). Esiin nousi myös korruptioverkostojen taipumus piiloutua yhteiskunnan laillisiin rakenteisiin etenkin kehittyneinä ja demokraattisina pidetyissä maissa (vrt. Salminen, 2018). Tällöin korruptioverkostolle tyypillinen toimintatapa on suoran lahjonnan sijasta juridisesti epämääräisempi vaikutusvallan väärinkäyttö (vrt. Niinimäki, 2019).

Tutkielman toisessa osassa, luvussa 3, siirryin käsittelemään korruptioverkostoa Ahrnen ja Brunssonin (2011) teorian mukaisena osittaisena organisaationa. Teoriaa havainnollistavana esimerkkinä käytin Yun ym. (2020) laatimaa analyysiä eteläkorealaisen merenkulkuliikenteen laajasta korruptioverkostosta ja sen osittaisen organisatorisista elementeistä. Näiden pohjalta kehitin korruptioverkoston organisatorisista elementeistä teoreettisen analyysin, jossa yhdistin luvussa 2 esittelemäni perinteisemmän verkostoaanalyttisen tutkimusotteen (Granovetter, 1975; Burt, 2000) ensin Yun ym. laatimiin analyttisiin malleihin ja sitten vaikutusvallan väärinkäytön tyypilliseen tapahtumakulkuun (Niinimäki, 2019).

Tutkielmani tuloksena korruptioverkoston organisoitumisesta piirtyi kaksivaiheinen kuva. *Ensinnäkin* korruptioverkostot hyödyntävät toiminnassaan strategisesti muodollisen organisaation piirteitä, joista korostuvat ennen kaikkea *jäsenyys* ja *hierarkia* (Ahrne ja Brunsson: 2011; Yu ym., 2020). *Toiseksi* korruptioverkoston hierarkiasta on hahmotettavissa

tyypillisesti selkeä kahtiajako: verkoston keskellä toimii hierarkkisesti korkea-arvoisempi *ydin* tai ydinten joukko, joka vastaa verkoston tavoitteista ja päätöksenteosta, ja verkoston reuna-alueilla operoivat hierarkiassa alemmat *välikädet*, jotka edistävät verkoston tavoitteita. Välikädet yhtäältä tuovat ytimelle tärkeää tietoa ja mahdollisuuksia ulkomaailmasta, ja toisaalta ydin kykenee manipuloimaan välikäsiä suorittamaan verkoston tavoitteita edistäviä likaisia töitä, mikä suojelee verkoston ydintä paljastumiselta ja kiinnijäämiseltä (vrt. Ashforth ja Anand, 2003). Manipulaatio vaikuttaa olevan oleellinen elementti etenkin piilokorruptiivisessa vaikutusvallan väärinkäytössä (vrt. Niinimäki, 2019), jossa korostuu myös Granovetterin (1973) esittämä heikkojen sidosten vahvuus. Näiden löydösten myötä olen löytänyt vastauksen tutkimuskysymykseeni.

Vaikka tässä tutkielmassa kehittämäni korruptioverkoston organisaatioelementtien teoreettinen analyysi perustuu osittain Yun ym. (2020) käsittelemään tosielämän korruptioverkostoon, sen käytännön toimivuutta on aiheellista testata yhdistämällä siihen jatkossa empiirisiä tutkimusmetodeja ja tuloksia erilaisten korruptioverkostojen käytännön toiminnasta. Hyviä jatkotutkimusaiheita ovat esimerkiksi tutkielmani osiossa 2.3 esiin nousseet eksklusiiviset klubit ja kerhot, kuten rotaryt, lionsit ja vapaamuurarit, joiden vaikutusvaltaa ja toimintatapoja ei ole korruptiokirjallisuudessa käsitelty vielä läheskään riittävästi.

Ennen kaikkea tutkielmani piirtää kuvan korruptioverkostoista inhimillisenä toimintana, joka levittäytyy yhteiskunnan kaikille osa-alueille, verhoutuu kulttuurista ja kontekstista riippuen erilaisiin muotoihin, piiloutuu yhteiskunnan rakenteisiin ja on usein hankalasti havaittavissa sekä vielä hankalammin torjuttavissa. Samalla tutkielmani kuitenkin tuo osaltaan korruption vastaiseen taisteluun myös varovaisen toiveikkaan argumentin: laajojen korruptioverkostojen toiminnan taustalla ei ole ainoastaan niihin kietoutuneiden ihmisten pahuus, vaan usein myös pelkkä tietämättömyys.

5. Lähteet

Ahrne, G., Brunsson, N. (2011) Organization outside organizations: the significance of partial organization. *Organization* 18(1): 83-104.

Ashforth, B.E., Anand, V. (2003) The Normalization of Corruption in Organizations. *Research in Organizational Behavior* 25: 1-52.

- Barr, A., Serra, D. (2010) Corruption and culture: An experimental analysis. *Journal of Public Economics* 94 : 862-869.
- Bayar, G. (2005) The Role of Intermediaries in Corruption. *Public Choice* 122(3): 277-298.
- Borgatti, S.P., Mehra, A., Brass, D.J., Labianca, G. (2009) Network Analysis in the Social Sciences. *Science* 5916(323): 892-895.
- Borgatti, S.P., Ofen, B. (2010) Overview: Social Network Theory and Analysis. Teoksessa *Social Network Theory and Educational Change*. Toim. Daly, A.J. Massachusetts: Harvard Education Press Cambridge
- Braggio, F. (2011) Managers and (Secret) Social Networks: The Influence of the Freemasonry on Firm Performance. *Journal of the European Economic Association* 9(6): 1053-1081.
- Burt, R. (2000) The Network Structure of Social Capital. *Research in Organizational Behaviour* 22: 345-423.
- Begley, T.M., Khatri, N., Tsang, E.W.K. (2009) Networks and cronyism: A social exchange analysis. *Asia Pacific Journal of Management* 27: 281-297.
- Clinard, M.B. (1979) *Illegal Corporate Behavior*. Washington, DC: National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice.
- Dobos, N. (2015) Networking, Corruption, and Subversion. *Journal of Business Ethics* 144: 467-478.
- Granovetter, M. S. (1973) The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology* 78(6): 1360-1380.
- Hildreth, J.A.D., Gino, F., Bazerman, M. (2015) Blind loyalty? When group loyalty makes us see evil or engage in it. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 132: 16-36.
- Kappeler, V. E., Sluder, R. D., Alpert, G. P. (1994) *Forces of deviance: Understanding the dark side of policing*. Prospect Heights, IL: Waveland Press. Artikkelissa: Ashforth, B.E., Anand, V. (2003) The Normalization of Corruption in Organizations. *Research in Organizational Behavior* 25: 1-52.
- Karhunen, P., Kosonen, R., McCarthy, D.J., Puffer, S.M. (2018) The Darker Side of Social Networks in Transforming Economies: Corrupt Exchange in Chinese Guanxi and Russian Blat/Svyazi. *Management and Organization Review* 14(2): 395-419.
- Khatri, N., Tsang, E.W.K., Begley, T.M. (2006) Cronyism: A Cross-Cultural Analysis. *Journal of International Business Studies* 37(1): 61-75.
- Koikkalainen, P., Rieppula, E. (2009) *Näin valta ostetaan*. Helsinki: WSOY.

- Laukkanen, E. (2019) Corruption Perception Index (CPI): suppea ja poliittisesti vino mittari. Teoksessa *Korruptio Suomessa*. Toim. Nazarenko, S. & työryhmä. Riika: Into Kustannus.
- López, J.A.P., Santos, J.M.S. (2014) Does Corruption Have Social Roots? The Role of Culture and Social Capital. *Journal of Business Ethics* 122(4): 697-708.
- Marin, A., Wellman, B. (2011) Social Network Analysis: An Introduction. Teoksessa *The SAGE Book of Social Network Analysis*. Toim. Scott, J., Carrington, P.J. Lontoo: SAGE Publications.
- Marquette, H., Peiffer, C. (2015) *Corruption and Collective Action*. Birmingham: Birminghamin yliopisto.
- Melé, D. (2009) The Practice of Networking: An Ethical Approach. *Journal of Business Ethics* 90: 487-503.
- Niinimäki, T. (2019) Vaikutusvallan väärinkäyttö Suomessa: vastakkainasettelusta ratkaisuehdotuksiin. Teoksessa *Korruptio Suomessa*. Toim. Nazarenko, S. & työryhmä. Riika: Into Kustannus.
- Pinto, J., Leana, C.R., Pil, F.K. (2008) Corrupt Organizations or Organizations of Corrupt Individuals? Two Types of Organization-level Corruption. *Academy of Management Review* 33(3), 685-709.
- Rose-Ackerman, S. (2008) Corruption and Government. *International Peacekeeping* 15(3): 328-343.
- Rose, J. (2018) The Meaning of Corruption: Testing the Coherence and Adequacy of Corruption Definitions. *Public Integrity* 20(3): 220-233.
- Ross, L. (1977) The intuitive psychologist and his shortcomings: Distortions in the attribution process. Teoksessa *Advances in Experimental Social Psychology, Volume 10*. Toim. Berkowitz, L. New York: Academic Press. Artikkelissa: Ashforth, B.E., Anand, V. (2003) The Normalization of Corruption in Organizations. *Research in Organizational Behavior* 25: 1-52.
- Salminen, A. (2018) *Rehellisyys maan perii. Tutkimus hyvästä hallinnosta ja korruption torjunnasta*. Helsinki: Edita.
- Salminen, A., Mäntysalo, V. (2013) *Epäeettisestä tuomittavaan: korruptio ja hyvä veli -verkostot Suomessa*. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Salminen, A., Viinamäki, O-P. (2017) *Piilokorruptio Suomessa. Mitä kansalaiset kertovat?* Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Schonsheck, J. (2000) Business Friends: Aristotle, Kant and Other Management Theorists on the Practice of Networking. *Business Ethics Quarterly* 10(4): 897-910.

Sonnenberg, F.K. (1990) How to Reap the Benefits of Networking. *Journal of Business Strategy* 11(1): 59-63.

Stephenson, M. (2015) Corruption is BOTH a “Principal-Agent Problem” AND a “Collective Action Problem”. Kirjoitus Global Anticorruption Blog -sivustolla 9.4.2015. Viitattu 24.8.2021. Saatavilla: <https://globalanticorruptionblog.com/2015/04/09/corruption-is-both-a-principal-agent-problem-and-a-collective-action-problem/>.

Transparency International. (2021) What is Corruption? [verkkosivu]. Viitattu 25.8.2021. Saatavilla: <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption>

Yu, K., Kang, S. & Rhodes, C. (2020) The Partial Organization of Networked Corruption. *Business & Society* 59(7): 1377-1409.